

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію
Федорової Олександри Анатоліївни

з теми: «Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

В Україні сьогодні навчається понад 61 тисяча студентів зі 130 країн світу. Зазвичай більшість іноземців починають своє навчання на підготовчих факультетах, або відділеннях, які є первинним етапом в опануванні мови. Курс української мови на підготовчому факультеті характеризується комплексністю навчання – одночасний і паралельний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) в тісному взаємозв'язку із засвоєнням усіх без винятку аспектів мови. Акцентуємо, що комунікативні уміння й аспекти мовленнєві навички тісно пов'язані: уміння говорити ґрунтується на вимовних та лексико-граматичних навичках; уміння розуміти усне мовлення – на слухових і рецептивних лексико-граматичних навичках; уміння писати – на технічних навичках письма і продуктивних лексико-граматичних навичках; уміння розуміти писемне мовлення – на технічних навичках читання і рецептивних лексико-граматичних навичках. Це доволі складний процес, тому виникає потреба вдосконалення лінгводидактичного інструментарію, що передбачає розроблення підходів, принципів, методів, прийомів, засобів навчання української мови як іноземної загалом та формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення зокрема.

Авторка дослідження правомірно зауважує: «Уміння слухати і розуміти – головний критерій комунікабельності; саме аудитивні вміння визначають у подальшому успішність навчання та повноцінність спілкування в повсякденному житті» (с. 14). Підтверджено це статистичними даними: у реальній комунікації аудіюванню відводиться 42 %, говорінню – 32%, читанню – 15%, письму – 11%.

Усе сказане зумовлює актуальність теми наукового дослідження Федорової Олександри Анатоліївни.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми. Праця складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків, відображає процес та результати дослідження, ключові положення ґрунтуються на основних законодавчих і нормативних документах про вищу та мовну освіту.

Науковий і творчий задум та етапи реалізації його презентовано у вступі, доведено актуальність теми, подано понятійний апарат: визначено об'єкт, предмет, мету дослідження.

Чотири дослідницькі завдання О. Федорова виконувала, застосовуючи сформульовані теоретичні та емпіричні методи. Щоправда, *визначаючи завдання дослідження (с. 8 дисертації та с. 3 автореферату), здобувачка поза увагою залишила такі важливі позиції, як психофізіологічні й лінгводидактичні чинники формування аудитивних умінь іноземних слухачів, а також стан формування аудитивних умінь іноземців. Тому зміст сформульованих у вступі завдань і матеріали кожного з розділів не завжди скорельовано із загальними висновками.*

Відповіді на *перше завдання* містить перший підрозділ. Дисертантка робить спробу з'ясувати базові поняття дослідження («аудіювання», «аудитивні уміння», «аудитивні уміння іноземних студентів підготовчого відділення»). Аналізуючи тлумачення науковців, докладно розглядає види аудіювання, правомірно доходить висновку про те, що види аудіювання складаються з окремих аудитивних умінь, комплексне застосування яких забезпечує розуміння українського мовлення іноземцями зі слуху.

Здобувачка обирає для дослідження класифікації Т. Ладигенської та Ф. Бацевича, у яких презентовано види (глобальне, докладне, критичне, емпатійне), значущі для повсякденної та навчальної діяльності іноземців.

Заслуговує на увагу з'ясування сутності та структури поняття «аудитивні вміння», корелювання їх із мовленнєвими. Докладне опрацювання досліджень у царині лінгводидактики (І. Бім, С. Гапонова, Н. Єлукіна, О. Митрофанова, Б. Следніков, С. Цінько) сприяло уточненню, що далеко не всі уміння, які пропонують науковці, доступні для іноземних слухачів підготовчого відділення. З-поміж великої кількості опрацьованих умінь виокремлено такі: оперативно

розрізняти і впізнавати звуки української мови та співвідносити їх із відповідними фонемами; визначати наголошений склад у почутому слові; розрізняти інтонаційні моделі різних типів простих і складних речень; виокремлювати необхідну інформацію з аудіотексту; розуміти комунікативні наміри учасників діалогу тощо.

На початку підрозділу дисертантка зауважує: «Для логічного та послідовного викладу матеріалу проаналізуємо та уточнимо низку лінгвістичних понять, якими будемо оперувати та керуватися у подальшій роботі: «аудіювання», «аудитивні уміння», «аудитивні уміння іноземних слухачів підготовчого відділення» (с. 14). Означені терміни не зовсім коректно назвати лише лінгвістичними. Окрім того, у пропонованому підрозділі відсутнє визначення терміна «аудитивні уміння іноземних слухачів підготовчого відділення», який є ключовим в аналізованій розвідці.

У підрозділі 1.2 здійснено аналіз джерел із психології. Зазначено, що розроблення методики формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення ґрунтується на положеннях, які впливають із розуміння структури мовленнєвого процесу, його складників і дій тих мовленнєво-мисленнєвих і мовних механізмів, які забезпечують реалізацію цього процесу. Інтерпретовано аудіювання як вид мовленнєвої діяльності в єдності процесів сприймання й розуміння мовлення; визначено психологічні механізми, що забезпечують реалізацію аудіювання; з'ясовано специфіку сприймання й розуміння інокомунікантами усного українського мовлення (тексту) (с. 32–46).

Зроблено спробу обґрунтувати лінгводидактичні особливості формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення (підрозділ 1. 3). На с. 46 авторка висловлює загальновідому думку, що лінгводидактика досліджує спільні закономірності навчання мови, специфіку змісту, методів та засобів навчання певної мови залежно від дидактичних цілей тощо. *Однак, на сторінках, відведених для з'ясування лінгводидактичних засад формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення означені компоненти подано децю обмежено. Робота виграє б, якби у пропонованому підрозділі відповідно до його*

назви розглядалися складники лінгводидактичної системи: мета навчання, яка на підготовчому факультеті, з одного боку, визначає загальну мету довшівської підготовки, з іншого, – кінцевий результат навчання української мови як іноземної у ВНЗ; зміст навчання (добір навчального матеріалу, тематичні, мовленнєві та мовні мінімуми); принципи навчання, що обираються на основі аналізу мети, умов навчання, аналізу контингенту студентів; методи та засоби навчання тощо.

У підрозділі 1.4 дисертації досліджено стан формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення. Проаналізовано нормативно-правову базу, що регламентує організацію навчання іноземців української мови на підготовчому відділенні, навчальні плани, робочі програми, підручники з української мови як іноземної, навчальні посібники. Окрім цього, здобувачка здійснила анкетування іноземних слухачів підготовчого відділення задля з'ясування рівня сформованості аудитивних умінь.

Друге завдання дослідження, пов'язане з визначенням критеріїв, показників, рівнів сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови, розв'язано в підрозділі 2.1. Визначено мотиваційний, комунікативно-рецептивний, комунікативно-рефлексивний, оцінно-рефлексивний критерії разом із показниками, а також запропоновано рівні: високий, достатній, середній, низький. Так, комунікативно-рефлексивний критерій характеризується таким показником, як уміння виокремлювати необхідну інформацію із поданого аудіотексту. Цілком закономірним є те, що здобувачка бере до уваги роботу з текстом – ключовим поняттям методики мови, цілісним мовленнєвим утворенням, що має специфічну організацію. Розмежовує особливості роботи над монологічним та діалогічним текстами. *Однак, у дослідженні децю розосереджено прописані критерії, які є важливими під час добору аудіотекстів (Додаток С). З нашого погляду, варто було б їх обґрунтувати і систематизувати. Окрім того, у методиці встановлено набір необхідних комунікативних умінь для слухачів підготовчого відділення. З огляду на це доведено, що найбільш значущими є навчально-професійна,*

соціально-побутова і соціально-культурна сфери спілкування, про що говорить і сама дисертантка. Проте поза увагою лишає розроблення вимог до створення аудіотекстів з урахуванням означених сфер.

Третє завдання передбачає виявлення педагогічних умов формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови, до яких відносить забезпечення позитивної мотивації у процесі навчання української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян, занурення в активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою, забезпечення міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь. Це завдання здобувачка прагне розв'язати в підрозділі 2.2.1. Одразу постає запитання про доцільність і важливість визначення в дослідженні з лінгводидактики педагогічних умов. Сподіваємося, що у відповіді здобувачки на зауваження опонента почуємо обґрунтовану відповідь.

Щодо четвертого завдання, то воно передбачає створення експериментальної моделі, розроблення й апробування методики поетапного формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови (підрозділ 2.2). Результати експериментальної роботи, а саме: наукова новизна, теоретичні і практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні. Інтерес викликає методика формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення, що охоплює вихідні категорійні поняття, якими оперує експериментальна методика навчання, – мету, принципи, методи, прийоми, форми, засоби, що у своїй сукупності відображають досягнення мети дослідження.

Розв'язуючи четверте завдання, авторка послуговується низкою термінів: «лінгводидактична модель», «педагогічні умови», «експериментальна методика», «дидактичні засади», «експериментальне навчання», «формувальний етап». На жаль, не завжди зрозуміло, як саме вони узгоджуються між собою в аналізованій розвідці.

Робота не позбавлена огріхів, пов'язаних із мовним оформленням тексту: навчання мовам (с. 47), у якості центральної категорії (с. 47), підбір

матеріалу (с.58), згідно навчального плану (с. 60) тощо. Мають місце пунктуаційні помилки.

Зауваження до дисертаційної роботи не применшують значення її і не знижують загальної оцінки, проте можуть слугувати імпульсом для дискусії під час захисту результатів дослідження і стимулом на наукову перспективу.

Основні положення дослідження належним чином апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, відображені в наукових публікаціях. Лінгводидактичний доробок Олександри Анатоліївни, викладений у розділах дисертації, а також у додатках, пропозиції й рекомендації, уміщені у статтях, можуть слугувати підґрунтям для реалізації на практиці важливих освітніх завдань.

Загальний висновок

Дисертація Федорової Олександри Анатоліївни з теми: «Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням.

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи, теоретичне і практичне значення її, відповідність вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, є підставою для присудження Олександрі Анатоліївні Федоровій наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри фундаментальних
та соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

